

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 2(47)

Ужгород – 2020

Науковий вісник Ужгородського університету.

Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».

Випуск 2 (47) ' 2020

– науково-практичний журнал у галузі педагогіки, в якому висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної науки.

Редакційна колегія

Головний редактор: Кузьма Ірина – кандидат педагогічних наук, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Заступник головного редактора: Козубовська Ірина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Відповідальна за випуск: Бартош Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Члени редколегії:

Воротникова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Голоніч Ян – доктор філософії у галузі соціальної роботи, Університет Коменського в Братиславі (Словацька Республіка)

Данко Дана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Канюк Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Микитенко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Олексюк Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Оросова Рената – доктор філософії у галузі педагогіки, Кошицький університет імені Павла Йозефа Шафарика (Словацька Республіка)

Попович Анна – кандидат соціологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Розлуцька Галина – доктор педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Сміла Йоанна – доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, Університет імені Яна Кочановського в м.Кельце (Польща)

Сокол Мар'яна – доктор педагогічних наук, доцент, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я.Горбачевського (Україна)

Станчак Ярослав – доктор філософії у галузі соціальної роботи, доцент, Університет Коменського в Братиславі (Словацька Республіка)

Станчієне Далія Марія – доктор гуманітарних наук, професор, Клайпедський університет (Литва)

Ткаченко Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна)

Товканець Ганна – доктор педагогічних наук, професор, Мукачівський державний університет (Україна)

Товканець Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Шандор Федір – доктор філософських наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Шемпрух Йоланта – доктор педагогічних наук, професор, Університет імені Яна Кочановського в м.Кельце (Польща)

Шищенко Інна – кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

Рецензенти:

Мешко Галина – доктор педагогічних наук, професор

Остапець Юрій – доктор політичних наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія KB № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції Серія 3м №32 від 31 травня 2006 р.

Засновник і видавець:

Ужгородський національний університет, Україна, 88000, м.Ужгород, пл.Народна, 3. Видавництво: вул. Капітульна, 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул.Університетська, 14, факультет суспільних наук, кім.218 e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua

Сайт: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., виходить двічі на рік.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки; 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта; 231 – Соціальна робота).

Збірник представлено у наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Google Scholar (США); Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (Україна); INDEX Copernicus – ICV 2019: 90.83 (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 8 від 17 листопада 2020 року

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2020. Випуск 2 (47). 226 с.

© Ужгородський національний університет, 2020

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»

SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 2 (47)

Uzhhorod – 2020

Scientific Bulletin of Uzhhorod University.

Series: «Pedagogy. Social Work».

Issue 2 (47) ' 2020

– is a scientific-practical journal in the field of pedagogy. Its main thematic areas are the current issues of: methodology and history of pedagogy, theory and practice of teaching, theory and practice of education, theory and methodology of professional education, social pedagogy, social work, modern pedagogical technologies and other areas of pedagogical science.

Editorial Board

Editor-in-Chief: Kuzma Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Ternopil Regional Municipal Institute of Postgraduate Pedagogical Education; Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Deputy of Editor-in-Chief: Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Executive Secretary: Bartosh Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Vorotnykova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine)

Holonič Ján – Doctor of Philosophy in Social Work, Comenius University in Bratislava (Slovak Republic)

Danko Dana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kanyuk Oleksandra – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Kozubovska Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Mykytenko Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Oleksiuk Natalia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University (Ukraine)

Orosová Renáta – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Pavol Jozef Šafárik University in Kosice (Slovak Republic)

Popovych Anna – Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Rozlutska Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Smyla Joanna – Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor, Jan Kochanowski University in Kielce (Poland)

Sokol Mariana – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, I.Ya.Horobachevsky Ternopil National Medical University (Ukraine)

Stančiak Jaroslav – Doctor of Philosophy in Social Work, Associate Professor, Comenius University in Bratislava (Slovak Republic)

Stanciene Dalia Marija – Doctor of Humanities, Professor, Klaipėda University (Lithuania)

Tkachenko Pavlo – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Zhytomyr National Agro-Ecological University (Ukraine)

Tovkanets Hanna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Mukachevo State University (Ukraine)

Tovkanets Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Uzhhorod National University (Ukraine)

Shandor Fedir – Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor, Uzhgorod National University (Ukraine)

Szempruch Jolanta – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Jan Kochanowski University in Kielce (Poland)

Shyshenko Inna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, A.S.Makarenko Sumy State Pedagogical University (Ukraine)

Reviewers:

Meshko Halyna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ostapets Yuriy – Doctor of Political Sciences, Professor

Certificate of the print media state registration
Series KV № 7972 dated by October 9, 2003

Certificate of state registration of publishers,
manufacturers, and distributors of publishing
products Series 3m №32 dated by 31 May 2006

Founder and publisher:

Uzhhorod National University, Ukraine,
88000, Uzhhorod, Narodna square, 3.
Publishing House Goverla: Kapitulna str., 18;
e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Editorial address:

88017, Uzhhorod, Universitetska str., 14,
Faculty of Social Sciences, room 218,
e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua
Website: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

The journal has been published since March
1998, is published twice a year.

Based on the Order of the Ministry of Education
and Science of Ukraine № 886 of 02.07.2020
(Annex 4) the collection is included in the
List of scientific professional publications of
Ukraine category «B» in the field of pedagogical
sciences (011 – Educational, pedagogical
sciences; 012 – Preschool education; 013 –
Primary education, 014 – Secondary education
(by subject specialties), 015 – Professional
education (by specializations), 016 – Special
education, 231 – Social work).

The journal is registered in scientometric
databases, repositories and search engines:
Google Scholar (the USA); National Library
of Ukraine named after Vernadsky (Ukraine);
INDEX Copernicus – 90.83 (Poland)

Recommended for publication by the
Scientific Council of Uzhhorod National
University,
record № 8 from November 17, 2020

UDC 371; 378; 364

Scientific Bulletin of Uzhhorod University.
Series: «Pedagogy. Social Work». 2020.
Issue 2 (47). 226 p.

ЗМІСТ

Адамович Ірина. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЕКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО АСПЕКТУ РОЗВИВАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ	9
Атрощенко Тетяна. МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В МАГІСТРАТУРІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ	13
Балухтіна Олена. БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. – 1917 Р.	18
Бойко Оксана, Кабаченко Надія. СОЦІАЛЬНА РОБОТА У СФЕРІ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	23
Бондарчук Наталія, Чернов Віктор, Тимочко Олександр. ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ	28
Варга Наталія. ФОРМИ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ США В МАГІСТРАТУРІ	33
Войтович Оксана. ЗМІСТ І СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЙ ВИРОБНИЦТВА» ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ	39
Гаранко Віталія. РОЗВИТОК АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ-АСПІРАНТІВ В УМОВАХ АКАДЕМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА	43
Дроздова Вероніка, Рудніцька Катерина. ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ТЕКСТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗВО (НА ПРИКЛАДІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ)	47
Козяр Михайло, Дзюба Петро, Романишина Людмила. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ	52
Кокнова Тетяна. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ	57
Коляда Наталія, Левченко Наталія, Ісаченко Вікторія. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО РОБОТИ З МОЛОДДЮ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	61
Косик Вікторія, Лакоза Наталія. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НЦ МАНУ	67
Кравченко Оксана. ПРИРОДОТЕРАПІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ	73
Кузьміна Марія. ФЕНОМЕН РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ	79
Лапшина Ольга, Дорофєєва Олена. МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЛІНГВІСТИКИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	85
Лема Ольга, Сокол Мар'яна, Розлуцька Галина. ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЛІ ДИРЕКТОРА ЯК МЕНЕДЖЕРА ТА ЛІДЕРА У ШКІЛЬНОМУ ПІДРОЗДІЛІ	92
Лещук Галина, Сорока Ольга. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ТОЧКИ ДОТИКУ	96
Мешко Галина, Мешко Олександр. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	100
Мошковський Олексій. ОЦІНКА СТАНУ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	105
Олійник Наталія. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ АГАРНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ	109
Опачко Магдалина. ПСИХОДИДАКТИЧНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ-ФІЗИКІВ – МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	114

Пенцак Павло. ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	121
Повідайчик Оксана, Жиленко Руслан. ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	125
Потьомкіна Нанулі. ЗАЛЕЖНІСТЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ВІД ВІРТУАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ПОНЯТТЯ ТА ПОКАЗНИКИ	130
Рабійчук Сергій, Яремчук Сергій. РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ЦЕНТРІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ ВИЗНАЧЕННІ МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	137
Рантюк Іван. КЛАСИФІКАЦІЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ СПІВРОБІТНИКІВ ІТ КОМПАНІЙ.....	141
Рашевська Наталя. ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЛАНІМЕТРІЇ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	147
Рюль Вікторія. ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ЛІСОВОЇ ПЕДАГОГІКИ).....	151
Савельчук Ірина, Сейко Наталя. РЕСУРСНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ДИСЦИПЛІН СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	156
Савка Ірина, Якимович Тетяна Дмитрівна. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ.....	161
Салата Каріна, Кондратюк Каріна. АНАЛІЗ ЧИННИКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	166
Смагін Ігор. ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ З ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ З ПОЗИЦІЙ ДІЯЛЬНІСНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ	171
Сороко Наталія. МОДЕЛЬ STEAM-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ І ФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ	176
Станчієна Далія Марія, Козубовська Ірина, Мигалина Зоряна. ПІДГОТОВКА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВЧИТЕЛЯ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-МІГРАНТАМИ В США.....	186
Товканець Ганна, Паук Іванна. КРИТЕРІЇ І РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	191
Трубачева Світлана, Замаскіна Поліна. ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ З УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	195
Фенчик Оксана. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ.....	199
Хоминець Світлана. МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	204
Чусова Ольга, Котломанітова Галина, Олексієнко Лариса. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	209
Шищенко Інна, Борозенець Наталя. ЗМІЩЕННЯ АКЦЕНТІВ У МАТЕМАТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ У ПЛОЩИНУ ФОРМУВАННЯ ЇХ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	214
Якоб Еніке. ПЕРЕВАГИ НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ГЕНЕРАЦІЇ (ПРИГАДУВАННЯ) МАТЕРІАЛУ	218

CONTENTS

Adamovych Iryna. CONCEPTUAL APPROACHES TO THE DESIGNING OF SOCIAL-PEDAGOGICAL ASPECT OF DEVELOPMENTAL-EDUCATIONAL PROCESS OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION	9
Atroshchenko Tetyana. MODELING OF THE SYSTEM OF FORMATION OF INTERETHNIC TOLERANCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING AT THE MASTER'S DEGREE: METHODOLOGICAL ASPECTS	13
Balukhtina Olena. CHARITABLE ACTIVITIES OF ORTHODOX MONASTERIES IN SOUTHERN UKRAINE FROM THE SECOND HALF OF XIX CENTURY TILL 1917	18
Boiko Oksana, Kabachenko Nadiia. SOCIAL WORK IN MENTAL HEALTH IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES	23
Bondarchuk Nataliia, Chernov Viktor, Tymochko Oleksandr. ORGANIZATION OF PHYSICAL EDUCATION OF YOUTH IN THE WESTERN REGION OF UKRAINE	28
Varga Natalia. FORMS AND METHODS OF RESEARCH COMPETENCE FORMATION OF A FUTURE HIGH SCHOOL TEACHER IN THE USA AT THE MASTER'S LEVEL	33
Voitovych Oksana. CONTENT AND STRUCTURE OF THE DISCIPLINE «FUNDAMENTALS OF PRODUCTION TECHNOLOGIES» FOR TRAINING FUTURE TEACHERS OF GEOGRAPHY	39
Harapko Vitaliia. DEVELOPING ENGLISH LANGUAGE COMPETENCE IN AN ACADEMIC ENVIRONMENT FOR PhD-STUDENTS	43
Drozdova Veronika, Rudnitska Kateryna. THE USE OF AN EDUCATIONAL TEXT IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS (ON THE EXAMPLE OF FUTURE ECONOMISTS)	47
Kozyar Mykhailo, Dziuba Petro, Romanyshyna Lyudmyla. THEORETICAL FUNDAMENTALS OF TOLERANCE FORMATION IN FUTURE OFFICERS	52
Koknova Tetiana. THE EFFECTIVENESS OF THE PROFESSIONAL TRAINING CONTENT WITHIN LINGUISTIC-AND- METHODOLOGICAL COMPETENCE OF PROSPECTIVE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	57
Kolyada Nataliia, Levchenko Nataliia, Isachenko Victoriia. TRAINING OF SPECIALISTS FOR THE WORK WITH THE YOUTH: HISTORICAL ASPECT	61
Kosyk Victoriia, Lakoza Nataliia. FORMING OF CREATIVE PERSONALITY OF STUDENT IN THE CONDITIONS OF FUNCTIONING OF INFORMATIVELY EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE NATIONAL CENTRE «MALL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE»	67
Kravchenko Oksana. NATURE THERAPY AS AN INNOVATIVE TECHNOLOGY OF REHABILITATION OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN CONDITIONS OF INCLUSIVE	73
Kuzmina Maria. PHENOMENON OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SOCIAL WORKERS IN RESEARCH OF DOMESTIC SCIENTISTS	79
Lapshyna Olga, Dorofeyeva Olena. MONITORING THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING FOR SPECIALISTS IN LINGUISTICS	85
Leshchuk Halyna, Soroka Olha. SOCIO-CULTURAL ACTIVITIES AND INCLUSIVE EDUCATION: POINTS OF TOUCH	92
Lema Olga, Sokol Mariana, Rozlutska Galyna. PEDAGOGICAL ASPECTS OF PRINCIPAL'S ROLE AS A MANAGER AND LEADER IN GREECE SCHOOL UNIT	96
Meshko Halyna, Meshko Oleksandr. FORMATION OF A PSYCHOLOGICALLY SAFE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC ENVIRONMENT IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION	100
Moshkovskyy Oleksiy. ASSESSMENT OF HEALTH AND PHYSICAL PREPAREDNESS OF STUDENTS OF THE FACULTY OF DOCTORS TRAINING FOR THE ARMED FORCES OF UKRAINE	105
Oliinyk Nataliia. PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF AGRICULTURAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON THE BASIS OF PRAXEOLOGICAL APPROACH	109

Opachko Magdalyna. PSYCHODIDACTIC APPROACH IN THE TRAINING OF MASTERS OF PHYSICS – FUTURE TEACHERS.....	114
Pentsak Pavlo. APPROACHES TO THE FORMATION OF CIVIL-PATRIOTIC POSITION OF FUTURE OFFICERS.....	121
Povidaychuk Oksana, Zhylenko Ruslan. LEARNING TECHNOLOGIES FOR PROFESSIONAL TRAINING OF SOCIAL WORKERS IN SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY	125
Potyomkina Nanuli. HIGH SCHOOL STUDENTS DEPENDENCE ON VIRTUAL SOCIAL NETWORKS: DEFINITION AND INDICATORS	130
Rabiichuk Serhii, Yaremchuk Serhii. THE ROLE OF SOCIO-CULTURAL CENTERS IN THE PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF YOUNG PEOPLE WITH SPECIAL NEEDS	137
Rantuk Ivan. COMPETENCIES CLASSIFICATION OF SPECIALISTS INVOLVED IN PROJECT MANAGEMENT OF IT COMPANIES	141
Rashevskaya Natalya. USE OF AUGMENTED REALITY MEANS IN THE PROCESS OF STUDYING PLANIMETRY IN INSTITUTIONS OF SECONDARY EDUCATION	147
Riul' Viktoria. THE STUDY OF TRANSCARPATHIAN POPULATION NEEDS IN ECOLOGICAL EDUCATION (ON THE EXAMPLE OF FOREST PEDAGOGY).....	151
Savel'chuk Iryna, Seiko Nataliia. RESOURCE OF PROFESSIONAL GROWTH OF TEACHERS OF SOCIAL WORK COURSE.....	156
Savka Iryna, Yakymovych Tetiana. PROSPECTS OF USING AUDIOVISUAL TEACHING MATERIALS	161
Salata Karina, Kondratiuk Karina. ANALYSIS OF DOMESTIC VIOLENCE FACTORS FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS.....	166
Smagin Igor. QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT: DEFINITION OF THE CONCEPT FROM THE STANDPOINT OF ACTIVITY-FUNCTIONAL APPROACH	171
Soroko Nataliia. MODEL OF THE STEAM-ORIENTED EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR GENERAL SCHOOL TEACHERS' INFORMATION AND DIGITAL COMPETENCE DEVELOPMENT	176
Stančienė Dalia Marija, Kozubovska Iryna, Myhalyna Zorjana. TRAINING OF MULTICULTURAL TEACHER FOR THE EDUCATIONAL WORK WITH CHILDREN-MIGRANTS IN USA.....	186
Tovkanets Anna, Pauk Ivanna. CRITERIA AND LEVELS OF READINESS OF A FUTURE TEACHER TO WORK WITH PARENTS PRIMARY SCHOOL	191
Trubacheva Svitlana, Zamaskina Polina. DESIGN OF THE GYMNASIUM EDUCATIONAL ENVIRONMENT WITH TAKING INTO ACCOUNT THE FEATURES OF DISTANCE LEARNING.....	195
Fentsyk Oksana. THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE ORGANIZATION OF RESEARCH ACTIVITY OF INFORMATION, LIBRARY, AND ARCHIVAL AFFAIRS SPECIALISTS	199
Khominets Svitlana. METHODS OF FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE TEACHER IN THE HIGH SCHOOL.....	204
Chusova Olga, Kotlomanitova Galyna, Oleksiienko Larysa. FEATURES OF PROVIDING SOCIAL SERVICES IN UKRAINE.....	209
Shyshenko Inna, Borozenets Natalia. PLACING ACCENTS IN MATHEMATICAL TRAINING OF MODERN AGRICULTURAL SPECIALISTS IN THE PLANE OF FORMATION OF THEIR RESEARCH COMPETENT	214
Yakob Enike. THE BENEFITS OF RETRIEVAL-ENHANCED LEARNING.....	218

УДК 331.546:364-43]:001.891
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.79-84

Кузьміна Марія Олегівна
аспірантка
кафедра соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна
mari.gorodko@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2101-0630>

ФЕНОМЕН РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ

Анотація. Процес формування професійних компетенцій соціальних працівників в Україні є важливим аспектом їх навчання у закладах вищої освіти України. Проаналізовані вітчизняні наукові праці дозволяють дійти висновку, що професійні компетенції соціальних працівників являють собою складну структуру та складаються окрім засвоєння практичних і теоретичних методик соціальної роботи з таких компетенцій: соціально-емоційних, соціально-правових, психологічних та життєвих. Також важливим фактором для формування професійних компетентностей сучасних соціальних працівників в Україні є виконання ними успішних кейсів у різних сферах суспільного буття як елемент можливості успішної адаптації та самореалізації до умов безпосередньої діяльності в рамках практичної соціальної роботи та підвищення авторитету соціального працівника серед клієнтів вітчизняних соціальних служб та закладів тощо. Метою статті є дослідження особливостей феномену формування професійної компетентності соціальних працівників. Теоретико-методологічною основою вивчення особливостей формування професійної компетентності соціальних працівників у вітчизняних наукових працях є загальнонаукові й спеціальні методи дослідження. У ході дослідження використано методи історичного, системного й структурно-функціонального аналізу – для теоретичного аналізу формування професійної компетентності; методи аналізу та синтезу – для з'ясування генези поняття «професійна компетентність», його застосування в теоретичній науці й суспільній практиці; порівняльний аналіз і методи аналізу документів; метод класифікації й типологізації – для визначення різновидів компетенцій у вітчизняних наукових працях; порівняльний аналіз документів – для дослідження практик використання концепту «професійна компетентність соціального працівника» тощо. В статті встановлено, що на сьогодні в процесі організації навчання в умовах вищої школи важливого значення набуває зміна пріоритетів у формуванні професійних компетенцій соціальних працівників через запровадження компетентісно спрямованого навчання майбутніх соціальних працівників. Визначено, що компетенції соціального працівника змінюються з плином часу. Обґрунтовано, що найважливішими професійними компетенціями соціальних працівників є комунікативні, соціально-правові компетенції, а також методичні компетенції в сфері соціальної роботи з різними групами клієнтів та психологічна готовність до здійснення безпосередньої професійної діяльності.

Ключові слова: компетенції; професійні компетенції; соціальний працівник; формування компетенцій соціальних працівників; вітчизняні наукові праці.

Вступ. Професійні компетенції для будь-якого спеціаліста є набором інструментів для реалізації власних професійних програм та кар'єрних стратегій. У сучасному українському суспільстві співіснують різні моделі формування професійних компетенцій фахівців різних спеціальностей, але за умов інформаційного суспільства виникає все менше розуміння, якими повинні бути компетенції практичних працівників, оскільки видозмінюються практичні компетенції через розширення функцій, які в рамках інформаційної доби повинні виконувати практичні працівники різних сфер людського буття. Стосується це і спеціалістів з соціальної роботи, які оволодівають професійними компетенціями в рамках освітніх програм відповідних закладів вищої освіти. У той же час не існує чітких орієнтирів, які конкретні професійні компетенції повинні опанувати студенти за напрямом «231 – Соціальна робота». Адже в навчальних планах закладів вищої освіти зазначаються години, які відводяться на теоретичні та практичні заняття з тієї чи іншої навчальної дисципліни. Існують і інші документи, які регулюють успішність вивчення тих чи інших навчальних дисциплін. Кожна робоча програма навчальної дисципліни містить нормативи та принципи оцінювання успішності засвоєння теоретичного та практичного матеріалу, який викладається в рамках дисципліни. Водночас не має конкретних методик оцінки вивчення розвитку професійних компетенцій соціальних працівників. У цьому не зацікавлені як представники закладів ви-

щої освіти, так і випускники закладів вищої освіти. На сьогодні, головною метою представників закладів вищої освіти є забезпечення навчального процесу відповідно до навчальних планів та навчальних програм. У більшості студентів головна мета навчання – засвоїти теоретичні та практичні курси, які повинні легітимізувати та формалізувати їх вищу освіту та можливість працювати за фахом. У той же час в рамках організації навчально-виховного процесу в ВНЗ, а саме: визначенню компетенцій, необхідних для роботи в рамках того чи іншого фаху не приділяється належна увага; не формуються ефективні комунікації з потенційними роботодавцями. Цей діалог здебільшого має формальний характер і тому це призводить до того, що відбувається викривлення актуальності тих чи інших компетенцій, необхідних для роботи на конкретній посаді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблема вивчення формування компетенцій соціальних працівників є новою для соціальної роботи, але в рамках педагогіки та соціальної педагогіки сформовані основи формування компетенцій, які через універсальність є корисними і для соціальних працівників. Авторами цих робіт є: Д. Бударін, Т. Волобуєва, С. Клепко, І. Родигіна, В. Нечипоренко, І. Єрмаков та Д. Пузіков.

Безпосередньо вивченням проблеми формування компетенцій соціальних працівників займалися М. Букач, О. Лісовець, Т. Мазур та інші.

У зв'язку із інституціоналізацією соціальної ро-

боти як нової наукової спеціальності у вітчизняних умовах дослідження формування професійної компетентності соціального працівника у вітчизняних наукових працях є поки що малодослідженим, наявні ж напрацювання авторів є доробком міждисциплінарної команди педагогів, психологів, філософів тощо.

Метою статті є дослідження особливостей феномену формування професійної компетентності соціальних працівників.

Завдання дослідження: на основі аналізу вітчизняних наукових праць виявити особливості феномену формування професійної компетентності соціальних працівників у закладах вищої освіти України, визначити структуру, склад професійних компетентностей соціальних працівників їх та зміни з плином часу.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою вивчення особливостей формування професійної компетентності соціального працівника у вітчизняних наукових працях є загальнонаукові й спеціальні методи дослідження. У ході дослідження використано методи історичного, системного й структурно-функціонального аналізу – для теоретичного аналізу формування професійної компетентності; методи аналізу та синтезу – для з'ясування генези поняття «професійна компетентність», його застосування в теоретичній науці й суспільній практиці; порівняльний аналіз і методи аналізу документів; метод класифікації й типологізації – для визначення різновидів компетенцій у вітчизняних наукових працях; порівняльний аналіз документів – для дослідження практик використання концепту «професійна компетентність соціального працівника» тощо.

Виклад основного матеріалу. Проблемою при підготовці студентів того чи іншого фаху є те, що часто формування та розвиток базових компетенцій не є в пріоритеті і тому часто при прийомі на роботу випускники закладів вищої освіти не можуть пройти співбесіду не через брак професійних знань, а банально через відсутність комунікаційних компетенцій тощо.

Через різні соціальні взаємозв'язки відбувається процес спілкування. Керування сучасною технологією: виробничою, соціальною, інформаційною тощо, не можна успішно здійснити без оволодіння технологією як засобом людського спілкування. Вирішальною умовою розуміння проблем, що виникають, і прийняття оптимального управлінського рішення є розвиненість комунікативної компетенції. Для фахівців за напрямом «231 – Соціальна робота» комунікативні компетенції є важливими. Це зумовлено постійною необхідністю у спілкуванні з клієнтами та необхідністю здійснення управління процесом надання соціального обслуговування як конкретного випадку за зверненням клієнта соціальної служби, так і наданням соціальної допомоги в груповій формі. Для того щоб визначити необхідні компетенції для практичних соціальних працівників, треба розкрити категоріальний апарат.

Почнемо з визначення дефініції «компетентність», «компетенції» та «комунікативна компетенція». За новим тлумачним словником української мови [13, с. 305] «компетенція» – добра обізнаність із чим-небудь; «компетентний» – який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий. В іншому словнику [17, с. 247] ми знайшли таке тлумачення зазначених понять. «Компетентність» – 1) володіння компетенцією; 2) володіння знаннями, які дозволяють судити про щось. «Компетенція» – коло питань, в яких особа володіє пізнанням, досвідом. Поняття «компетентний»

тлумачиться як: 1) той, хто володіє компетенцією; 2) знаючий, обізнаний в певній галузі.

Набір компетенцій формує потенціал особистості на ринку праці. Кожна компетенція особистості – це додатковий шанс для особистості отримати можливість себе зреалізувати в тій чи іншій сфері суспільного буття. Тобто для практичних соціальних працівників це означає, що вони повинні перебувати в дискурсі соціальної роботи, тобто бути обізнаними про існування методів, методик та технологій, які використовуються в практичній соціальній роботі з різними групами клієнтів.

Т. Волобуєва [3, с. 12] зазначає, «що згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти, поняття компетентності визначається як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок та відносин, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції». Виконання тих чи інших функцій в рамках професійної або суспільної діяльності – це можливість реалізувати власні знання, вміння та навички задля реалізації власного особистісного потенціалу в практиках як соціальної статистики, так і соціальної динаміки соціальної взаємодії між елементами соціальної структури суспільства. Тобто ми можемо стверджувати, що компетенції соціального працівника безпосередньо пов'язані з його функціональними обов'язками, які є похідною від його функцій. Тому одним з найголовніших завдань у підготовці практичних соціальних працівників є приведення теоретичних та практичних навчальних курсів з функціоналом практичного соціального працівника.

О. Пометун та Г. Фрейман зазначають, «що під компетентністю людини педагоги розуміють спеціальним шляхом структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання. Вони дозволяють людині визначити, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, що є характерними для певної сфери діяльності. Розв'язання проблем певної сфери є важливим для самореалізації особистості в тій чи іншій сфері професійної діяльності або соціального буття» [11, с. 37]. Тобто можна констатувати, що в рамках цього визначення дефініції «компетентність» зводиться до того, що компетентний соціальний працівник повинен вирішувати актуальні «кейси» в рамках практичної індивідуальної та групової соціальної роботи.

Проте поряд із поняттям «компетентність» у науковій літературі часто вживається (на перший погляд ідентичне) поняття «компетенція». І. Родигіна [14, с. 23–24] наводить визначення різних авторів як такі, що доповнюють один одного. Зокрема, А. Хуторський вважає, що «комунікативна компетенція містить оволодіння мовами та способами взаємодії з людьми, навички роботи в групі». Саме фахівцю з соціальної роботи і треба мати комунікативні компетенції в сфері організації та управління комунікативними процесами в рамках соціального обслуговування. Володіння зазначеними навичками надає соціальному працівнику додатковий інструмент впливу на клієнта соціальної служби і підвищує якість надання соціальної допомоги в рамках конкретного випадку.

За Л. Гузєєвим, «комунікативна компетентність – здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння». Схоже розуміння співвідношення даних понять можна знайти також в інших наукових джерелах [4, с. 27]: «У вітчизняній науковій літературі вживається і поняття «компетенція» («компетенції»,

«групи компетенцій») і поняття «компетентність» («групи компетентностей»). Наприклад, поруч на-трапляємо на вжиті в однаковому значенні терміни «комунікативна, мовленнєва, мовна компетенція» і «формування життєвої і соціальної компетентності». Тлумачний словник подає вельми схожі трактування цих понять. Комунікативна компетенція надає можливість особистості не тільки реалізовувати себе як професіонала в тій чи іншій сфері діяльності, а й встановлювати комунікативні контакти, використо-вувати комунікативні канали та інформувати громад-ськість про перебіг виконання власної професійної діяльності в контексті діяльності організації.

Відомий німецький соціальний філософ Ю. Га-бермас у своїх працях використовує поняття «кому-нікативна компетенція», яке він визначає як здатність вести дискурс, у процесі якого досягається згода та взаєморозуміння між учасниками дискурсу [16, с. 37]. Отже, цей науковець вважає дискурс провід-ною характеристикою комунікативної компетенції. Дискурсивність вбирає в себе всі соціальні практики, які стосуються комунікативної сфери певного виду діяльності. Дискурси мають властивість взаємодіяти, формуючи мультидискурсивну сферу. Особливість комунікативних дискурсів полягає в тому, що вони поєднують окремі елементи різних компетенцій, які дають можливість окремій особистості чи групі особистостей повноцінно себе реалізувати в рамках комунікативного дискурсу. Тобто кожен соціальний працівник повинен мати можливість реалізувати себе в рамках комунікативного дискурсу, зокрема вміти донести до представників різних верств населення власні професійні думки та бути гарним комунікато-ром. Ці комунікативні компетенції дають можливість соціальному працівнику подавати клієнтам соціальної служби інформацію щодо умов та особливості їх соціального обслуговування.

Зрозуміло, що в наведених прикладах між по-няттями «компетентність» та «компетенція» існує горизонтальне співвідношення (синонімія). Проте деякі дослідники (І. Єрмаков, Д. Пузіков) вважають, що між зазначеними поняттями має місце верти-кальне упорядкування, тобто одне є складовою час-тиною іншого. І таким чином теорія упорядкування свідчить про те, що компетенції та компетентності є комплексним та цілісним набором, функціонування якого є неможливим, якщо відсутні окремі його ком-поненти. Зокрема, у своєму посібнику [6, с. 33–35] ці автори розглядають життєву компетентність як ціліс-не утворення, яке складається з ряду ключових ком-петенцій (а саме: життєтворчої, соціальної, комуні-кативної, інформаційної, політичної, трудової, куль-турної, компетенцій життєздатності та компетенції навчатися впродовж життя). Тобто кожен елемент компетентності має складну структуру, формування та розвиток якої і повинен бути метою формування професійної компетенції соціальних працівників та представників інших професій.

Слід зазначити, що ключові компетенції є пред-метом особливої уваги не тільки з боку саме цих вчених. О. Савченко [15, с. 4] пише, що, починаючи з 1996 року, рекомендації з набуття ключових ком-петенцій увійшли до багатьох документів про якість освіти зарубіжних країн («Біла книга», 1996; «Мемо-рандум з освіти впродовж життя», 2000; «План дій Євросоюзу і Ради Європи», 2002 та ін.). Ключові компетенції визначають сфери діяльності, реалізація потенціалу особистості в яких є найбільш ефективною і доцільною з точки зору формування її індиві-дуальної кар'єрної стратегії, що буде реалізовуватися протягом всього періоду професійної діяльності осо-

бистості. Проблема вітчизняної української освіти полягає в тому, що ці положення хоч і були прийня-ті та ратифіковані в рамках українського освітнього законодавства, але їх впровадження на практиці в масовому порядку почалося в кінці першої декади ХХІ століття. Це суттєвим чином заважає адаптувати компетентнісний підхід до сучасної середньої та ви-щої освіти. Адже сьогодні треба наново розробляти структури професійних компетентностей для сту-дентів та молодих спеціалістів, яким незабаром при-йдеться реалізовувати їх на практиці, виконуючи ті чи інші виробничі завдання.

Поняття «компетенція» Б. Чижевським було визначено як «загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих за-вдяки навчанню. Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості» [7]. До основних компетенцій, яких потребує сучасне життя, автори проєкту критеріїв зарахували соціальні, полі-культурні, комунікативні, інформаційні, саморозвит-ку та самоосвіти та «компетенції, що реалізуються у прагненні і здатності до раціональної, продуктивної, творчої діяльності». Сьогодення потребує від осо-бистості ще й креативного застосування власних компетенцій. Одним із елементів його є здатність особистості поєднувати різні компетенції в рамках однієї конкретної операції або виду професійної ді-яльності.

С. Клепко резюмує, що розведення понять ком-петентності і компетенції дискусійне; ці терміни вживають паралельно, як синоніми, відповідно до не-встановленої єдності у використовуваних джерелах [8, с. 12]. Одним з варіантів подолання дискусійності цього питання є розуміння компетенції як уособлен-ня базового володіння тими чи іншими знаннями та навичками, які формують структуру компетентності, а розуміння компетенції як досконалого володіння навичками та знаннями, що формують її структуру.

З цих міркувань ми також розуміємо під понят-тями «комунікативна компетентність» та «комуні-кативна компетенція» однаковий спектр психолого-педагогічних характеристик, а вибір того чи іншого мовного звороту буде зумовлено його використанням у концепції того чи іншого дослідника. Зокрема, за В. Нечипоренко, комунікативна компетенція – це су-купність здатностей, пов'язаних з ефективним спіл-куванням, а саме: володіння рідною та іноземними мовами; знання, вміння та навички, пов'язані із за-стосуванням засобів комунікації; наявність умінь, пов'язаних із розумінням психологічних особливос-тей спілкування, здатність та готовність до реалізації навичок уникнення та розв'язання конфліктів, воло-діння навичками самопрезентації. Було зазначено, що комунікативна компетенція є однією зі складових життєвої компетентності особистості [12, с. 293]. Життєва компетентність особистості є сукупністю всіх знань, вмінь та навичок особистості, які вона застосовує на своєму життєвому шляху в процесі власної самореалізації. В рамках підготовки соціаль-ного працівника життєві компетентності є важливи-ми через те, що безпосередній соціальний працівник повинен бути фахівцем із високим рівнем розвитку життєвих компетентностей.

Формування життєвих компетенцій соціальних працівників є важливим фактором їх успішності як професіоналів і важливим елементом виховання лю-дей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Адже в рамках співпраці між соціальним працівни-ком і клієнтом може відбуватися передача життєвого досвіду, який може допомогти клієнтам вирішувати

свої проблеми через вдосконалення власних життєвих сценаріїв. Ефективно сформовані життєві компетенції соціального працівника – це запорука успішності. Тільки успішний соціальний працівник може ефективно реалізовувати власні професійні функції, оскільки професійні компетенції є частиною життєвих компетенцій вищого рівня. Тим більше, що успішність хоч і є категорією суб'єктивною, але її характеристикою є визнання успіхів суб'єкта в тій чи іншій сфері. І тому якщо соціальна та професійна успішність практичного фахівця з соціальної роботи визнана суспільством, то він є носієм успішно реалізованих життєвих сценаріїв, відповідно тому він застосовує на довіру клієнта, який звернувся до нього зі своїми проблемами. Важливу роль в усвідомленні себе соціальним працівником, який має допомагати всім нужденним, що опинилися в складних життєвих обставинах, є емпатія та інші способи співчуття іншим людям. Соціальний працівник є професіоналом у сфері соціального обслуговування і повинен розрізняти соціальні емоції.

На думку С.Домітровіч та Й.Дурлак соціально-емоційна компетентність є критичним фактором для цілеспрямованих універсальних профілактичних втручань, які проводяться в школах, тому що конструкція:

- а) асоціюється з соціальними, поведінковими і академічними результатами, які важливі для здорового розвитку;
- б) передбачає важливі результати життя в зрілому віці;
- в) можуть бути поліпшені за допомогою здійснених і економічно ефективних втручань;
- д) відіграє вирішальну роль у процесі зміни поведінки [18].

Усі перелічені фактори свідчать про те, що формування соціально-емоційної компетенції є процесом складним та розтягнутим у часі, що в результаті передбачає вихід на новий рівень засвоєння компетенцій з часом, що є характерною рисою зрілості. Тому освоєння соціально-емоційної компетентності тісно пов'язане з освоєнням життєвих та професійних компетенцій. Соціально-емоційні компетенції суттєво залежать від фізіологічних та психологічних особливостей особистості, але в рамках професійної діяльності соціального працівника вони відіграють значну роль і тому соціальні працівники повинні контролювати власні емоції та допомагати керувати емоціями своїм клієнтам, що робить освоєння соціально-емоційних компетенцій необхідною складовою професійних компетенцій соціального працівника.

Одним з важливих елементів формування професійної компетенції соціального працівника є формування професійної свідомості. Адже усвідомлення себе в ролі соціального працівника, своїх ролей та функцій є значним кроком до формування професійних компетенцій особи.

На думку Д. Бударіна, формування професійної компетентності відбувається на принципах свідомості й активності, при тому професійна діяльність – завжди свідомо і сумісна. У той же час професійна свідомість повинна бути діяльнісною і інтерсуб'єктною, а також з високим рівнем цілеспрямованості [1].

Формування професійної свідомості відбувається за рахунок активної свідомості в процесі усвідомлення важливості та прийнятності для особистості професійного функціоналу соціального працівника. У такому випадку слід зазначити важливість усвідомлення високого рівня соціальної значущості роботи соціального працівника, оскільки, здійснюючи

соціальне обслуговування або надаючи соціальну допомогу, він повинен усвідомлювати відповідальність, накладену на нього державою, у випадку роботи в державній або комунальній соціальній службі чи соціальну значимість у разі виконання власних професійних обов'язків за умови роботи в недержавних соціальних службах або волонтерства. Надання соціальної допомоги чи здійснення соціального обслуговування є процесом активної взаємодії з клієнтом, випадком та ситуаціями, які потребують активного включення соціального працівника для подолання складних життєвих обставин, в яких опинився клієнт чи група клієнтів. У той же час цілеспрямованість як риса професійної свідомості соціального працівника є важливим елементом реалізації аспектів професійної діяльності соціального працівника, бо без неї та вмотивованості виконання власних професійних обов'язків є не ефективним.

М. Букач у роботі «Компетентнісно орієнтоване навчання як основа формування майбутнього соціального працівника» виділяє блок міжкультурних компетенцій соціального працівника. Під ними він розуміє «здатність враховувати специфіку і сучасне поєднання глобального, національного та регіонального в розвитку соціальної сфери та здатність толерантного ставлення до різних етнокультур і релігій, вміння створювати атмосферу розуміння і пошани один одного людей різних національностей [2, с. 126–127]. У сучасному глобалізованому суспільстві мати компетенції з міжкультурного спілкування, яке базується на досконалому знанні мов та культурних звичаїв різних народів, є обов'язковою професійною компетенцією соціального працівника. Цей вид компетенцій дозволяє українським соціальним працівникам краще адаптуватися до поля соціальної роботи європейських країн та держав інших континентів.

Важливим блоком компетенцій для соціального працівника є соціально-правові компетенції, які визначають правове поле діяльності практичного соціального працівника. Зокрема, О. Лісовець вважає, що «соціально-правові компетенції соціального працівника поширюються на захист особистості, включають і мотиваційно ціннісний компонент (сформоване ставлення до соціальної взаємодії як соціальної цінності), і інтегративно-когнітивний компонент (система інтегрованих психолого-педагогічних та соціальних знань), і предметно-діяльнісний компонент» [9, с. 46]. Відповідно до цього підходу правові компетенції соціального працівника повинні базуватися на досконалому знанні соціального законодавства та практичних знань з його використання в інтересах клієнтів соціальної служби.

Однією з найважливіших компетенцій соціального працівника є психологічна готовність соціальних працівників до професійної діяльності. І саме без цієї компетенції ефективність від практичної діяльності соціального працівника є мінімальною. І тому важливо як у процесі навчання соціальних працівників, так і під час їх безпосередньої професійної діяльності перевіряти рівень їх психологічної готовності до виконання професійних обов'язків. Психологічна готовність соціальних працівників складається з операційного та рефлексивного компонентів. На думку Т. Мазур, «операційний компонент ґрунтується на розкритті та розвитку особистісного потенціалу майбутнього соціального працівника в практичному аспекті, а не на сукупності теоретичних знань» [10, с. 71]. Тобто практична підготовка соціальних працівників згідно з цим підходом є значно важливішою за теоретичну, але ця закономірність є

правильною лише у випадку формування психологічних навичок готовності до практичної діяльності соціального працівника. У той же час «рефлексивний компонент психологічної готовності до професійної діяльності розкривається в адекватній оцінці відповідності системи особистісних якостей вимогам, що ставляться до особистості, необхідних для успішного виконання професійної діяльності, а також в умінні постійно оцінювати й аналізувати сприйняття себе іншими людьми» [10, с. 71]. Тобто соціальний працівник повинен постійно рефлексувати задля підвищення власної психолого-педагогічної готовності до здійснення безпосередньої професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження особливостей формування професійної компетентності соціального працівника у вітчизняних наукових працях дає можливість зробити такі висновки: компетенції соціального працівни-

ка змінюються з плином часу. Подібна трансформація зумовлена зміною соціокультурного контексту та стрімкими науково-технічним прогресом. При цьому важливого значення набувають і зміни пріоритетів у формуванні компетенцій соціальних працівників через запровадження компетентісно спрямованого навчання майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. На сьогодні найважливішими професійними компетенціями соціальних працівників є комунікативні, соціально-правові компетенції, а також методичні компетенції в сфері соціальної роботи з різними групами клієнтів та психологічна готовність до здійснення безпосередньої професійної діяльності у вітчизняних умовах. У перспективі ми бачимо актуальним науковий інтерес до дослідження формування професійної компетентності соціального працівника у закордонних наукових працях, зокрема у включених до міжнародних науково-метричних баз.

Список використаної літератури

1. Бударін Д.В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах сучасної освіти. Харків: 2016. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/21824/1/Budarin_Formuvannya_2016.pdf
2. Букач М.М. Компетентісно орієнтоване навчання як основа формування майбутнього соціального працівника: Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Випуск 22. 2016. С.119–131.
3. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків: Основа, 2005. 112 с.
4. Гузєєв Л. Формування основних груп компетентностей учнів: продуктивне навчання. Директор школи, ліцею, гімназії. 2006. Випуск 1. С.27–31.
5. Єрмаков І.Г., Нечипоренко В.В., Пузіков Д.О. Проектне бачення компетентісно спрямованої середньої школи: практико-орієнтований посібник. Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2011. 204 с.
6. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Проектне бачення компетентісно спрямованої 12-річної середньої школи. Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2005. 112 с.
7. Клепко С. Компетенція освіти: обмеження та перспективи. Завуч. № 19 (241). 2005. С.6–13.
8. Клепко С. Сучасна компетентність освіти. URL: <http://www.eurogendecity-21fox.mozello.com/scientific-research-institute-aleksandrud21foxca/modern-competence-of-education-in-ua>
9. Лісовець О.В. Компетентність соціального працівника у сприянні міжвідомчій взаємодії щодо соціально-правового захисту особистості. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2016. Випуск 1. С.43–47.
10. Мазур Т.В. Специфіка психологічної готовності до професійної діяльності соціальних працівників. Проблеми соціальної роботи. 2013. Випуск 2. С.66–74.
11. Пометун О.І., Фрейман Г.О. Методика навчання історії в школі. Київ: Генеза, 2005. 328 с.
12. Нечипоренко В.В. Системний розвиток навчально-реабілітаційного центру як відкритої інноваційної соціально-освітньої інституції: монографія. Запоріжжя: Вид-во Хортицького національного навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2013. 512 с.
13. Яременко В., Сліпущко О. Новий тлумачний словник української мови / [у 4-х томах]. Київ: Аконті, 2000. 305 с.
14. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Основа, 2005. 96 с.
15. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник. К.: Педагогічна думка, 2014. 176 с.
16. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії. Київ: Либідь, 2000. 176 с.
17. Словарь иностранных слов. Москва: Академия, 2000. 624 с.
18. Domitrovich C.E., Durlak J.A., Staley K.C., Weissberg R.P. Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. Child Development. 2017. Issue 88 (2). PP.408–416.

References

1. Budarin, D.V. (2016). Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv v umovakh suchasnoi osvity [Formation of professional competence of future teachers in the conditions of modern education.]. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/21824/1/Budarin_Formuvannya_2016.pdf [in Ukrainian].
2. Bukach, M.M. (2016). Kompetentnisno oriientovane navchannia yak osnova formuvannia maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka [Competence-oriented learning as a basis for the formation of the future social worker]. *Journal of M.Drahomanov National Pedagogical University. Series: Social Work. Social Pedagogy*, 22, 119-131. [in Ukrainian].
3. Volobueva, T.B. (2005). Rozvytok tvorchoi kompetentnosti shkoliariv [Development of creative competence of schoolchildren]. *Osnova*. [in Ukrainian].
4. Huzeev, L. (2006). Formuvannya osnovnykh hrup kompetentnostei uchniv: produktyvne navchannia [Formation of the main groups of competencies of students. *Director of school, lyceum, gymnasium*, 1, 27–31. [in Ukrainian].
5. Yermakov, I.H., Nchyporenko, V.V., & Puzikov, D.O. (2011). *Proektnе bachenня kompetentnisno spriamovanoi serednoi shkoly* [Project vision of competence-oriented secondary school]. Khortyt'sa national educational-rehabilitation multiprofile centre. [in Ukrainian].
6. Yermakov, I.H., & Puzikov D.O. (2005). *Proektnе bachenня kompetentnisno spriamovanoi 12-richnoi serednoi shkoly* [Project vision of the competence-oriented 12-year high school of Zaporozhye] Khortyt'sa national educational-rehabilitation multiprofile centre. [in Ukrainian].
7. Klepko, S. (2005). Kompetenizatsiia osvity: obmezhenня ta perspektivy [Competence of education: limitations and prospects]. *Zavuch*, 19, 6–13. [in Ukrainian].
8. Klepko, S. Suchasna kompetentnist osvity [Modern competence of education] Retrieved from <http://www.eurogendecity-21fox.mozello.com/scientific-research-institute-aleksandrud21foxca/modern-competence-of-education-in-ua> [in Ukrainian].
9. Lisovets, O.V. (2016). Kompetentnist sotsialnoho pratsivnyka u sprianni mizhvidomchii vzaiemodii shchodo sotsialno-pravovoho zakhystu osobystosti [Competence of a social worker in promoting interdepartmental cooperation on social and legal protection of the individual]. *Scientific Notes of M.Gogol Nizhyn State University*, 1, 43-47. [in Ukrainian].

10. Mazur, T.V. (2013). Spetsyfika psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti sotsialnykh pratsivnykiv [Specifics of psychological readiness for professional activity of social workers]. *Issues of Social Work*, 2, 66–74. [in Ukrainian].
11. Pometun, O. I., Freiman, H. O. (2005). *Metodyka navchannia istorii v shkoli* [Methods of teaching history at school]. Geneza. [in Ukrainian].
12. Nechyporenko, V.V. (2013). *Systemnyi rozvytok navchalno-reabilitatsiinoho tsentru yak vidkrytoi innovatsiinoi sotsialno-osvitnoi instytutu* [Systemic development of educational and rehabilitation center as an open innovative social and educational institution]. Khortytsa national educational-rehabilitation multiprofile centre. [in Ukrainian].
13. Yaremenko, V. & Slipushko, O. (2000). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Akonite. [in Ukrainian].
14. Rodyhina, I.V. (2005). *Kompetentnisno oriientovanyi pidkhid do navchannia* [Competence-oriented approach to learning]. Osnova. [in Ukrainian].
15. Savchenko, A. (2006). *Uminnia vchytysia – kliuchova kompetentnist shkilnoi osvity* [Ability to learn – key competence of school education]. Pedagogichna Dumka. [in Ukrainian].
16. Sytnychenko, L.A. (2000). *Pershodzherela komunikatyvnoi filosofii* [Primary sources of communicative philosophy]. Lybid. [in Ukrainian].
17. *Slovar innostrannykh slov* [Dictionary of foreign words. (2000.) Academy. [in Russian].
18. Domitrovich, C.E., Durlak, J.A., Staley, K.C., & Weissberg, R.P. (2017). Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child Development*, 88 (2), 408–416. [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2020 р.

Стаття прийнята до друку 20.09.2020 р.

Kuzmina Maria

PhD student

Department of Social Work and Psychology

«Zaporizhzhia Polytechnic» National University Zaporizhzhia, Ukraine

PHENOMENON OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SOCIAL WORKERS IN RESEARCH OF DOMESTIC SCIENTISTS

Abstract. The process of formation of professional competencies of social workers in Ukraine is an important aspect of their education in higher education institutions of Ukraine. The analyzed domestic scientific works allow us to conclude that the professional competencies of social workers are a complex structure and consist in addition to mastering practical and theoretical methods of social work of the following competencies: socio-emotional, socio-legal, psychological and life. Another important factor for the formation of professional competencies of modern social workers in Ukraine is the implementation of successful cases in various spheres of social life as an element of successful adaptation and self-realization to the conditions of direct activity in practical social work and increase the authority of social workers among clients of domestic social services and institutions. etc. The purpose of the article is to study the features of the phenomenon of formation of professional competence of social workers. General scientific and special research methods became the theoretical and methodological basis for studying the peculiarities of the formation of professional competence of a social worker in domestic scientific works. In the course of the research the methods of historical, systemic and structural-functional analysis were used – for the theoretical analysis of the formation of professional competence; methods of analysis and synthesis – to clarify the genesis of the concept of «professional competence», its application in theoretical science and social practice; comparative analysis and methods of document analysis; method of classification and typology – to determine the types of competencies in domestic scientific works; comparative analysis of documents - to study the practices of using the concept of «professional competence of a social worker», etc. We have established that today in the process of organizing education in higher education it is important to change the priorities in the formation of professional competencies of social workers through the introduction of competency-based training of future social workers. It has been determined that the competencies of a social worker change over time. It is substantiated that the most important professional competencies of social workers are communicative, social and legal competencies, as well as methodological competencies in the field of social work with different groups of clients and psychological readiness to carry out direct professional activity.

Key words: competencies; professional competencies; social worker; formation of competencies of social workers; domestic scientific works.

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

**ПЕДАГОГІКА
СОЦІАЛЬНА РОБОТА**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (47)

Комп'ютерна верстка

Тополянський С.І.

Статті подані в авторській редакції

Здано до набору 23.11.2020. Підписано до друку 29.11.2020.

Формат 60x84. Папір офс. Гарнітура Times New Roman.

Друк різогр. Ум. друк. арк. 26,2.

Наклад 300 прим. Замовлення № 49

Віддруковано з готового оригінал-макета

Видавництво УжНУ «Говерла»

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників,

і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року